

KAROLINA ŻURAWSKA

<https://orcid.org/0009-0009-7244-4093>

Uniwersytet w Białymstoku / Instytut Studiów Kobietych (Polska)

University of Białystok / Institute of Women's Studies (Poland)

Sprawozdanie z VII Białostockiej Letniej Szkoły Historii Kobiet (Augustów, 2–9 sierpnia 2025 r.)¹

W dniach od 2 do 9 sierpnia 2025 r. w Augustowie odbyła się siódma edycja Białostockiej Letniej Szkoły Historii Kobiet. Wydarzenie to zostało zorganizowane z inicjatywy Ośrodka Badań Historii Kobiet Instytutu Studiów Kobietych przy współpracy Katedry Historii Kultury i Pracowni Historii Kobiet Uniwersytetu w Białymstoku. Temat przewodni brzmiał: *Badania historii kobiet. Projekty indywidualne i zbiorowe, część III*.

Rozpoczęcie obrad zainaugurowała prezes Instytutu Studiów Kobietych i koordynatorka Ośrodka Badań Historii Kobiet, prof. dr hab. Małgorzata Dajnowicz, która w swoim wprowadzeniu przedstawiła dotychczasowe aktywności prowadzone w ramach OBHK i zaprezentowała wydawane przez Wydawnictwo HUMANICA „Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobietych”.

Jako pierwsza z referatem *Celina Dominikowska z Treterów (1830–1908). Wokół biografii i „prywatnego archiwum” artystki* wystąpiła prof. dr hab. Lidia Michalska-Bracha z Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. Przybliżyła słuchaczom postać

¹ Publikacja przygotowana/dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu „Społeczna odpowiedzialność nauki II” Ministra Edukacji i Nauki. Jest wynikiem udziału w projekcie „Ośrodek Badań Historii Kobiet – kontynuacja II.

tytułowej Dominikowskiej i materiały do badań nad biografią artystki. Szczególną uwagę zwróciła na wartość prywatnego archiwum, pozwalającego zbadać jej życiorys przez pryzmat rzeczy znajdujących się kiedyś w jej posiadaniu i związanych z różnymi etapami życia.

Prof. dr hab. Arkadiusz Adamczyk – również reprezentujący ośrodek kielecki – w wystąpieniu zatytułowanym *Biografie. Kobiety w życiu Jánosa Esterházyego* opowiedział o działającym na rzecz mniejszości węgierskiej w Czechosłowacji okresu międzywojnia polityku. Zaakcentował wpływ, jaki na światopogląd i postawy prezentowane w życiu publicznym przez Esterházyego wywarły obecne w jego życiu kobiety, między innymi matka Elżbieta z Tarnowskich, siostry Maria i Lujza oraz żona Livia Serényi.

Kolejne dwie prelekcje wygłosiły dr Edyta Krzysztofik i dr Ilona Grądzka z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, które zaproponowały spojrzenie na problematykę kobiecą z uwzględnieniem aspektów prawnych. Dr Krzysztofik przedstawiła odczyt dotyczący specyfiki ochrony praw kobiet w prawie ponadpaństwowym (*Kształtowanie się ochrony praw kobiet w prawie ponadpaństwowym*). Natomiast dr Grądzka skupiła się na ustaleniach prawnych związanych z prawem kobiet do edukacji (*Prawo kobiet do kształcenia – na podstawie analizy dokumentów prawnych*). Rozpoczynając swe wystąpienie od przykładu ustaleń Komisji Edukacji Narodowej powołanej do życia pod koniec XVIII w., pokazała przeobrażenia prawne związane z uzyskiwaniem przez Polki prawa do nauki.

Perspektywa prawna pozostawała obecna także w wystąpieniu dr Diany Dajnowicz-Piesieckiej z Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku (*Miedzy empatią a przemocą. Obraz kobiet w przestępczości przeciwko zwierzętom w świetle kryminologii i prawa karnego*). Prelegentka wyróżniła trzy modele kobiecych postaw w odpowiedzi na różne sposoby uwikłania w przemoc przeciwko zwierzętom: obrończyni, sprawczyń i kobiet jako ofiar pośrednich w sytuacjach, gdy agresja przeciwko zwierzęciu zaczyna być kierowana w stronę kobiety.

Mgr Adrianna Całus-Polak z Polskiej Akademii Nauk przedstawiła projekt swojej rozprawy doktorskiej dotyczącej kobiety uważanej za pionierkę w zakresie badań etnologicznych na gruncie polskim. W prelekcji pod tytułem *Cezaria Baudouin de Courtenay-Ehrenkreutz-Jędrzejewiczowa – działalność naukowa i społeczno-kulturalna (stan badań, metodologia, spuścizna)* przybliżyła ogólną biografię badaczki, wykorzystaną przez siebie metodologię oraz

zasób źródłowy, w ramach którego niezwykle istotną część stanowi prywatna spuścizna rodzinna znajdująca się w rękach wnuczki, Marty Ehrenkreutz.

W ramach szkoły letniej efekty badań zaprezentowali również członkowie zespołu badawczego z Instytutu Studiów Kobiecych, realizujący projekt NPRH „Patriotki i obywatelki. Polki w kulturze narodowej i europejskiej”. Jako pierwsza wystąpiła mgr Justyna Kowalska (Uniwersytet w Białymstoku) z referatem *Helena Krzemieniewska – mikrobiolog, polska uczona*. Opowiedziała o aktywnościach naukowych Krzemieniewskiej z zakresu mikrobiologii i botaniki, które prowadziła ona wraz z mężem Sewerynem Krzemieniewskim. Zwróciła również uwagę na wkład badaczki w rozwój tych problematyk na powojennym Uniwersytecie Wrocławskim.

Drugi dzień obrad rozpoczął referat prof. dr hab. Małgorzaty Dajnowicz koncentrujący się na – opracowywanej w ramach projektu NPRH – biografii Ewy Grodeckiej (*Ewa Grodecka – historyczka, instruktorka harcerska, rzeczniczka praw kobiet*). W prelekcji nacisk został położony między innymi na tradycje patriotyczne rodziny, z której pochodziła, odebraną edukację oraz zaangażowanie Grodeckiej w działalność oświatowo-wychowawczą w polskim ruchu harcerskim, pracy na rzecz osób zmagających się z poważną dysfunkcją wzroku i psychicznego rozwoju człowieka.

Reprezentująca Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie dr hab. Izabela Lewandowska, prof. UWM, również skupiła się na przedstawieniu biografii konkretnej postaci kobiecej, a mianowicie związanej z Mazurami Emilii Sukertowej-Biedrawiny (*Emilia Sukertowa-Biedrawina – „siłaczka” XX wieku*). Przedstawiła obecny stan badań nad jej życiorysem, działalność o charakterze edukacyjno-uświadamiającym na rzecz Mazurów oraz wkład pisarki w rozwój badań na temat historii Mazurów.

Jako następne swój referat zaprezentowały – przy merytorycznym wsparciu dr hab. Patrycji Jakóbczyk-Adamczyk, prof. UJK – Zuzanna Stępień i Katarzyna Urbańska. W prelekcji pod tytułem *Michelle Obama jako Pierwsza Dama Stanów Zjednoczonych. Studium przypadku* zwróciły uwagę na działalność publiczną prezydentowej na rzecz kobiet i dzieci – kwestie związane z edukacją, problematyką gwałtów i porwań (przykład porwania przez organizację Boko Haram nigeryjskich uczennic w 2014 r.). Wystąpienie to wywołało żywą dyskusję na temat ewentualnych szans Michelle Obamy jako kandydatki Partii Demokratycznej na prezydenta Stanów Zjednoczonych.

Choć zaplanowane w ramach VII BLSHK referaty przeważnie oscylowały wokół tematyki kobiecej w wiekach XIX i XX, wybrzmiewały również kwestie związane z miejscem kobiety w społeczeństwie w okresach jeszcze wcześniejszych. Prof. dr hab. Rafał Kosiński z Uniwersytetu w Białymstoku w prezentacji zatytułowanej *Rola i pozycja kobiety w bizantyńskiej Kronice Jerzego Mnicha* wyodrębnił różne wzorce kobiet prezentowane na łamach tytułowej kroniki: dobre i złe cesarzowe oraz anonimowe bohaterki wyróżniające się pozytywnymi lub negatywnymi postawami chrześcijańskimi.

Dr Maria Bauchrowicz-Tocka z Instytutu Studiów Kobietych – także w ramach realizacji projektu NPRH – przedstawiła opracowywaną przez siebie sylwetkę Żydówki Natalii Obrębskiej (*Natalia Obrębska – życie i działalność*). Opowiedziała o jej działalności edukacyjnej w łódzkich szkołach w okresie dwudziestolecia międzywojennego, doświadczeniu getta i konieczności ukrywania swojej prawdziwej tożsamości w czasie wojny, wysokiej pozycji w Ministerstwie Oświaty w Polsce Ludowej oraz stopniowej degradacji społecznej wraz z nasilającym się państwowym antysemityzmem.

Reprezentująca Uniwersytet Łódzki mgr Aleksandra Leszczyńska zaprezentowała prelekcję pod tytułem: *Na drugim miejscu, w centrum uwagi. Wokół wydania „Złotej Księgi” Antoniny Machczyńskiej*. Mówczyni zwróciła uwagę na kompozycję publikacji (opowiadania), język (zbyt trudny dla odbiorcy z ludu) oraz cel powstania publikacji. Postawiła tezę, że *Złota Księga* była pomyślana jako pierwszy krok w stronę kształcenia warstw ludowych.

W środę, 6 sierpnia, zaplanowana została wizyta studyjna w augustowskim oddziale Instytutu Pileckiego. Na początku – w części konferencyjnej – wygłoszone zostały trzy referaty koncentrujące się wokół różnych zagadnień łączących się z historią Augustowa i regionu. Prof. dr hab. Małgorzata Dajnowicz przybliżyła słuchaczom okoliczności tragicznych wydarzeń Obławy Augustowskiej, która to tematyka jest również upowszechniana na szerszą skalę przez badaczy związanych z Instytutem. Uwypukliła istotną rolę dziennikarki Alicji Maciejowskiej w zbieraniu materiałów dokumentujących Obławę. Dr hab. Marek Białokur, prof. UO, opowiedział z kolei o obecności historii Obławy Augustowskiej we współczesnych podręcznikach szkolnych, uzupełniając swe wystąpienie także o analizę widoczności kobiet w tychże podręcznikach. Natomiast mgr Karolina Żurawska zwróciła uwagę na kilka tropów łączących wybitną polską aktorkę Beatę Tyszkiewicz nie tylko z Augustowem, ale również szerzej z terenami Polski północno-wschodniej. Przedstawiła

związki artystki z innymi osobami kojarzonymi na różne sposoby z regionem (Andrzej Wajda, Zofia Nasierowska), hipotezy mówiące o Beacie Tyszkiewicz jako inspiracji dla kultowej Beaty z Albatrosa wykreowanej w piosence Janusza Laskowskiego oraz zaangażowanie aktorki na rzecz ochrony wyróżniającej się szczególnymi walorami przyrodniczymi Doliny Rospudy.

Po zakończeniu obrad Uczestnicy i Uczestniczki VII BLSHK zwiedzili nowo otwarty Dom Pamięci Obławy Augustowskiej.

Następnego dnia jako pierwsza wystąpiła dr hab. Beata Wałęciuk-Dejneka, prof. UwS, z referatem zatytułowanym *Niedokończona historia literatury polskiej. Internetowa baza wiedzy o zapomnianych pisarkach polskich jako portal naukowo-edukacyjny i popularyzacyjny*. Opowiedziała o różnych inicjatywach prowadzonych przez koordynowany przez nią zespół w ramach upowszechniania projektu i nazwisk polskich pisarek, których nazwisk próżno szukać na kartach głównonurtowej historii polskiej literatury, jak na przykład Marii Pomezańskiej i Joanny Belejowskiej.

Dr Dorota Gajda-Szczegielniak z Wyższej Szkoły Zarządzania i Administracji w Opolu zaprezentowała biografie dwóch kobiet: Michaliny i Marii Mościckich, które łączyło to, że obie były żonami prezydenta II Rzeczypospolitej – Ignacego Mościckiego. W przypadku Michaliny zaakcentowała jej zaangażowanie społeczne i na rzecz kobiet. Natomiast w odniesieniu do drugiej z nich zwróciła uwagę na szczególne oddanie, jakim młoda Maria darzyła starszego od siebie o wiele lat Mościckiego.

Mgr Arkadiusz Maksim z Uniwersytetu Opolskiego rozszerzył wątki zaakcentowane przez dr. hab. Marka Białokura, prof. UO, w prelekcji dotyczącej obecności kobiet na kartach polskich podręczników szkolnych. W wystąpieniu pod tytułem *Gospodarcza aktywność kobiet w XIX i XX wieku na kartach podręczników III RP* mówca zwrócił uwagę na aspekty dotyczące kwestii gospodarczych i tego, jak ukazana została tam problematyka kobiecego uwikłania w rozwój gospodarczy Europy i świata. W podsumowaniu zaznaczył, że obecność kobiet w podręcznikach przejawia się przede wszystkim w ilustracjach, a nie treści.

Perspektywa medyczna wybrzmiała w prelekcji mgr Patrycji Dajnowicz-Brzezik (*Wykluczenie kobiet w badaniach nad nowymi lekami – nieznana forma dyskryminacji?*). W pierwszej części autorka przybliżyła słuchaczom specyfikę prowadzenia badań klinicznych. Posiłkując się spojrzeniem genderowym, wskazała, że modelowy pacjent takiego badania jest z reguły mężczyzną, a uzyskane

efekty badawcze nie są analizowane z wykorzystaniem podziału ze względu na płeć. Opowiedziała również o dyskryminacji płciowej w diagnostyce oraz leczeniu endometriozy (dyskryminacja kobiet) i depresji (dyskryminacja mężczyzn).

Kolejną prelegentką była dr Maria Bauchrowicz-Tocka. Jej drugi referat również dotyczył biografii konkretnej postaci kobiecej, a mianowicie piosenkarki Marii Koterbskiej (*Nie tylko „Augustowskie noce”. O Marii Koterbskiej – ikonie polskiej muzyki rozrywkowej*). Prelegentka zaprezentowała silne zakorzenienie jej życia i dorobku w Augustowie dzięki kultowej piosence *Augustowskie noce*, choć sama Koterbska nigdy Augustowa nie odwiedziła. Przybliżyła również okoliczności powstania tańczącego pomnika i grającej ławeczki Marii Koterbskiej na tarasie widokowym nad jeziorem Necko.

Jako ostatnia wystąpiła dr Karolina Biedka z Uniwersytetu Opolskiego, która zaprezentowała efekty badań prowadzonych wraz z dr. Jakubem Filipkowskim z Instytutu Psychologii UO na temat obecności kobiet w polskim ruchu odtwórstwa historycznego (*Kobiety w polskim ruchu odtwórstwa historycznego – zarys problematyki*). Na początku przedstawiła problemy definicyjne związane z zamiennym używaniem słów odtwórstwo i rekonstrukcja, a w dalszej części wyniki badań obrazujące motywacje kobiet zaangażowanych w tego rodzaju przedsięwzięcia oraz działalność Grupy Rekonstrukcji Historycznej Przysposobienia Wojskowego Kobiet.

W ostatnim dniu obrad efekty swoich badań prezentowali przede wszystkim prelegenci pracujący nad projektami/rozprawami doktorskimi. Mgr Daniela Klvaňová z Uniwersytetu w Pardubicach skupiła się w swej opowieści na pierwszej połowie XIX w. i kobietach funkcjonujących w realiach czeskiej wsi tego czasu: *Rural women and marriage in the first half of the 19th century / Kobiety wiejskie i małżeństwo w pierwszej połowie XIX w.*. Posiłkując się danymi statystycznymi z analizowanych przez siebie ksiąg metrykalnych, przedstawiła liczby związane z tym, w jakich porach roku kobiety brały śluby, w jakim były wieku i w jakich lokalizacjach to następowało, oraz poruszyła zagadnienia związane z wdowieństwem i powtórным wychodzeniem kobiet za mąż.

Mgr Patrycja Pawluczuk w wystąpieniu zatytułowanym *Edukacyjna rola „Filipinki” – wstępne założenia projektu indywidualnego* dokonała wstępnej analizy wychodzącego w okresie PRL-u czasopiśma, które kierowane było do młodych dziewcząt. Wyodrębniła kilka działów tematycznych mających w swym zamierzeniu edukować czytelniczki między innymi w zakresie mody, dbania o urodę, wyboru

odpowiedniej ścieżki edukacyjnej/zawodowej czy relacji rówieśniczych, romantycznych związków i bycia nowoczesną dziewczyną.

Prelekcję mgr. Jacka Drażkiewicza z Uniwersytetu w Siedlcach można potraktować jako kontynuację wcześniejszej prelekcji dr hab. Beaty Walęciuk-Dejneki, prof. UwS, wokół ciągle rozbudowywanej bazy o zapomnianych polskich pisarkach. W referacie *Zapomniane pisarki polskie – odkrywanie utraconej historii: otwarta nauka dla społeczeństwa – dokonania i perspektywy* mgr Drażkiewicz skupił się na inicjatywach popularyzujących prace w ramach realizowanego przedsięwzięcia za pomocą portali społecznościowych, wystąpień konferencyjnych (krajowych, międzynarodowych), festiwali artystycznych, seminariów, warsztatów i zajęć w szkołach.

Mgr Damian Kozłowski z Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach przybliżył słuchaczom tragiczną historię miłości Gertrudy Komorowskiej i Stanisława Szczęsnego Potockiego (*Romans, ślub, zabójstwo, czyli zakazana miłość Gertrudy i Stanisława Szczęsnego Potockich*). Zawarte w ukryciu małżeństwo spotkało się z ostracyzmem społecznym, sprzeciw Potockich wobec związku doprowadził do niejasnych okoliczności śmierci Gertrudy. Mówca zwrócił uwagę na szeroki oddźwięk tej sprawy w społeczeństwie i kulturze. Dokonana na Gertrudzie Potockiej zbrodnia fascynowała między innymi literatów i malarzy.

Ostatni referat wygłosiła mgr Karolina Żurawska z Uniwersytetu w Białymstoku. W wystąpieniu pod tytułem *Przestrzeń gospodarstwa domowego w realiach Polski Ludowej – przegląd badań i postulaty badawcze* opowiedziała o różnych podmiotach prowadzących w latach 1945–1989 badania z zakresu gospodarstw domowych i upowszechniających ich efekty w społeczeństwie. Przedstawiła również współczesny dorobek badawczy nad tą problematyką oraz wskazała na zagadnienia, które nie wybrzmiały jeszcze wyraźnie w dyskursie naukowym wokół gospodarstw domowych Polski Ludowej.

Tegoroczna – siódma – edycja Białostockiej Letniej Szkoły Historii Kobiet skupiła w Augustowie badaczy reprezentujących ośrodki naukowe Białegostoku, Kielc, Opola czy Łodzi i różnorodne perspektywy badawcze. Wygłaszane referaty poruszały problematykę kobiecą w różnych epokach i akcentowały różne aspekty funkcjonowania kobiet w społeczeństwie. Przedsięwzięcie to stanowiło kolejny krok rozwijający badania z zakresu historii kobiet w polskiej nauce.